

Anpassad grundskola (Grundsärskola)

Nr 2023:2

Rapport från
stadsrevisionen

Dnr: RVK 2022/119

Den kommunala revisionen är fullmäktiges kontrollinstrument för att granska den verksamhet som bedrivits i nämnder och bolag. Stadsrevisionen i Stockholm stad granskar nämnders och styrelsers ansvarstagande för att genomföra verksamheten enligt fullmäktiges uppdrag. Stadsrevisionen omfattar både de förtroendevalda revisorerna och revisionskontoret.

Publikationerna finns på stadsrevisionens hemsida, start.stockholm/revision. De kan också beställas från revisionskontoret, revision.rvk@stockholm.se.

Till

Utbildningsnämnden

Anpassad grundskola

Revisorsgrupp 1 har den 13 juni 2023 behandlat bifogad revisionsrapport (2023:2).

Granskningen visar att utbildningsnämnden i huvudsak säkerställer en undervisning i enlighet med skollag och läroplan för elever i anpassad grundskola. Antal elever i behov av anpassad grundskola har under senare år ökat kraftigt. Det ställer krav på både tillgång till ändamålsenliga lokaler och utbildad personal, vilket är en utmaning som utbildningsnämnden har att hantera. En väl anpassad lärmiljö är av stor betydelse för målgruppens undervisning.

Vi hänvisar i övrigt till rapporten och överlämnar den till utbildningsnämnden. Yttrande ska ha inkommit till revisorsgrupp 1 senast 31 oktober 2023.

På revisorernas vägnar.

Bosse Ringholm
Ordförande

Therese Kandeman
Sekreterare

Sammanfattning

Revisionskontoret har genomfört en granskning av om utbildningsnämnden säkerställer en undervisning i enlighet med skollagen och läroplanen för elever i anpassad grundskola (grundsärskola).

Den samlade bedömningen är att utbildningsnämnden i huvudsak säkerställer en undervisning i enlighet med skollagen och läroplanen för elever i anpassad grundskola. Granskningen visar att kunskapsuppdraget har implementerats i verksamheten. Kompetensförsörjning och goda lärmiljöer är områden att vidareutveckla.

I granskningen framkommer att stadens skolor strävar efter att undervisning ska planeras för att ge respektive elev, utifrån sina egna förutsättningar, möjligheter att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Detta är en viktig förutsättning för elevens kunskapsutveckling. Stockholm stad har de senaste åren haft en betydande ökning av antalet elever i anpassad grundskola. Detta har medfört utmaningar för rektorer och lärare i att skapa optimala lärmiljöer. Det är angeläget att det systematiska kvalitetsarbetet även inkluderar analys av lärmiljöer.

Elevernas kunskapsutveckling dokumenteras. Dock finns behov av att tydliggöra elevens kunskapsnivå och utveckling mot de specifika kriterier som anges i läroplanen gällande bedömning av kunskaper i ämnesområdet eller ämnet.

Det är svårt att rekrytera behöriga lärare med speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning och elevassistenter med erfarenhet och kompetens inom skolformen. I dagsläget genomförs ingen dokumenterad kartläggning och analys av de olika yrkeskompetenserna inom skolformen. Utbildningsnämnden planerar att genomföra en kartläggning under perioden 2024 – 2026.

Utbildningsnämnden har i huvudsak ett systematiskt kvalitetsarbete som fångar upp de utmaningar som finns för kunskapsuppdraget. Dock finns behov att utveckla analysen avseende elevernas kunskapsutveckling i enlighet med Skolverkets allmänna råd. Granskningen visar även att det finns utvecklingsområden av uppföljningen av kunskapsuppdraget för att kunna göra en aggregerad analys och utvärdering. Utbildningsnämnden planerar att påbörja ett utvecklingsarbete för att förbättra analys och utvärdering av den anpassade grundskolans kunskapsuppdrag.

Utbildningsnämnden rekommenderas att:

- Ytterligare kartlägga och analysera behovet av behörigheter och kompetens inom stadens anpassade grundskolor, exempelvis avseende lärare med speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning och elevassistenter.
- Utveckla uppföljningen av lärmiljöer i det ordinarie systematiska kvalitetsarbetet.
- Utveckla analysen av elevernas kunskapsutveckling avseende samtliga elevgrupper inom anpassad grundskola.

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och revisionsfrågor	1
1.3 Omfattning/avgränsning	1
1.4 Ansvarig nämnd	2
1.5 Revisionskriterier	2
1.6 Metod	2
2. Granskningens iakttagelser	3
2.1 Vad innebär anpassad grundskola?	3
2.2 Anpassad grundskola i Stockholms stad	3
2.3 Pedagogisk personal	4
2.4 Kompetensutveckling	6
2.5 Undervisning och lärmiljöer	7
2.6 Uppföljning och dokumentation av elevernas kunskapsutveckling och trivsel	10
2.7 Utbildningsnämnden systematiska kvalitetsarbete och uppföljning	12
3. Analys	14
3.1 Verksamhetens stöd till elevers kunskapsutveckling	14
3.2 Elevdokumentation	14
3.3 Systematiskt kvalitetsarbete	14
4. Samlad bedömning och rekommendationer	16
Bilaga 1 – Intervjupersoner	18

1. Inledning

Från den 2 juli 2023 gäller nya bestämmelser i skollagen för elever med intellektuell funktionsnedsättning, bland annat byter ”Grundsärskola” namn till ”Anpassad grundskola”. I denna rapport använder vi oss därför av benämningen ”Anpassad grundskola”.

1.1 Bakgrund

Anpassad grundskola ska ge elever med intellektuell funktionsnedsättning en för dem anpassad utbildning som ger kunskaper och utvecklar elevernas förmåga att tillägna sig dessa. Anpassad grundskola har särskilda krav enligt skollagen och även en specifik läroplan.

Skolinspektionen uppger att det saknas kunskap och nationell statistik om huruvida eleverna når kunskapskraven. Riksrevisionen har kritiserat att den anpassade grundskolan i mindre utsträckning än grundskolan har tillgång till stöd i arbetet med att följa upp och bedöma elevernas kunskapsutveckling. Sammantaget kan det medföra risk för att elever inte får en undervisning utifrån kunskapskraven samt att de inte får stöd i den utsträckning som de skulle behöva i sin kunskapsutveckling.

1.2 Syfte och revisionsfrågor

Syftet med granskningen är att bedöma om utbildningsnämnden säkerställer en undervisning i enlighet med skollagen och läroplanen för elever i anpassad grundskola.

Granskningen besvaras med följande revisionsfrågor:

- Hur anpassas verksamheten för att ge elever goda förutsättningar för kunskapsutveckling?
- Följs elevernas kunskapsutveckling upp och sker en dokumentation av elevernas kunskaper?
- Bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete i anpassad grundskola?

1.3 Omfattning/avgränsning

Granskningen har omfattat elever i årskurs 7-9 som är mottagna i anpassad grundskola och studerar utifrån skolformens läroplan.

Mottagningsprocessen eller processen för särskilt stöd i enlighet med skollagen omfattas inte i granskningen.

1.4 Ansvarig nämnd

Utbildningsnämnden är ansvarig nämnd.

1.5 Revisionskriterier

Revisionskriterier är de bedömningsgrunder som revisionen utgår ifrån vid analys och bedömning. Tillämpade delar av revisionskriterierna beskrivs utförligt vid respektive iakttagelseavsnitt.

Följande revisionskriterier har tillämpats i granskningen:

- Stockholms stads budget 2022 och 2023
- Skollag (2010:800)
- Läroplan för grundsärskolan 2022 (Lgrsär22)

1.6 Metod

Intervjuer har genomförts med representanter från utbildningsförvaltningen. Revisionskontoret har därutöver besökt tre skolor där intervjuer genomförts med skolledning, lärare, elevassistenter samt elever vid anpassad grundskola.

Dokumentationsgranskning har skett av elevdokumentation kopplat till elevens kunskapsutveckling. Revisionskontoret har även tagit del av bland annat nämndens och skolornas verksamhetsplaner och verksamhetsberättelser samt dokumentation av det systematiska kvalitetsarbetet.

Granskningen har genomförts av Anna-Karin Karlström och Oskar Schulz på revisionskontoret. Rapporten har faktakontrollerats av utbildningsförvaltningen.

2. Granskningens iakttagelser

2.1 Vad innebär anpassad grundskola?

Anpassad grundskola är en skolform för de elever som inte bedöms nå grundskolans kunskapskrav med anledning av en intellektuell funktionsnedsättning eller en bestående hjärnskada. Syftet med skolformen är att ge utbildning och undervisning som är anpassad utifrån elevens unika behov och förutsättningar.

Innan en elev kan börja anpassad grundskola måste hemkommunen göra en utredning för att bedöma om eleven hör till målgruppen. Utredningen består av fyra olika bedömningar: Pedagogisk, psykologisk, medicinsk och social. Eleven kan antingen gå i en anpassad grundskoleklass eller integreras i en grundskoleklass och läsa enligt den anpassade grundskolans läroplan.

I anpassad grundskola läser elever antingen ämnen eller ämnesområden, eller en kombination av dessa. Läser eleven ämnen är det utifrån samma ämnen som i grundskolan. Om eleven inte kan tillgodogöra sig hela eller delar av den anpassade grundskolans ämnen läser istället eleven ämnesområden. De fem ämnesområdena är Estetisk verksamhet, Kommunikation, Motorik, Vardagsuppgifter och Verklighetsuppfattning.

De elever som läser ämnen har rätt till betyg ifall vårdnadshavare eller elev begär detta. För elever som läser ämnesområden sätts inga betyg. Till skillnad mot gymnasieskolan söker elever från den anpassade grundskolan inte på betyg till anpassad gymnasieskola.

2.2 Anpassad grundskola i Stockholms stad

Utbildningsförvaltningen och dess grundskoleavdelning har ansvar för förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola och fritidshem. Grundskoleavdelningens uppdrag är bland annat att leda, styra och följa upp verksamheten samt att fungera som stöd till grundskolornas rektorer. Grundskoleavdelningen har även en utsedd samordnare som arbetar med frågor som avser anpassad grundskola.

Skolorna är organiserade i sju grundskoleområden utifrån geografi och där varje område leds av en grundskolechef. Det är rektor, utifrån skollagen, som leder och samordnar det pedagogiska arbetet på varje skola. I majoriteten av stadens skolor har rektor delegerat ansvaret för den anpassade grundskolan till biträdande rektor. En ansvarig biträdande rektor med specifik kompetens och/eller erfarenhet av den anpassade skolan lyfts av intervjuade som en viktig förutsättning för att skolformen ska prioriteras i skolans verksamhet samt att utvecklingsfrågor kan drivas.

I Stockholm stad finns drygt 1 200 stockholmselever i anpassade grundskolor och av dessa är nästan 1 000 inskriva i kommunala skolor. Sammanlagt finns 34 kommunala anpassade skolor i Stockholms stad där samtliga är lokaliserade i eller i anslutning till en kommunal grundskola.

Enligt Skolverkets nationella statistik var 15 300 elever mottagna i den anpassade grundskolan för läsåret 2022/23. Andelen barn som är mottagna i anpassad grundskola har ökat kraftigt de senaste åren. Sedan läsåret 2019/20 har andelen skolbarn som går i anpassad grundskola ökat från 1,0 procent till 1,4 procent för läsåret 2022/23.

Även i Stockholm stad har antalet elever i den anpassade grundskolan ökat kraftigt. Av det totala antalet grundskoleelever går cirka 1,5 procent i anpassad grundskola läsåret 2022/2023. Vilket är en ökning med 0,2 procentenheter från föregående år.

Nedanstående tabell visar antal elever i kommunala anpassade grundskolor i Stockholms stad. Informationen är hämtad från utbildningsnämndens verksamhetsberättelser. Under en femårsperiod har antalet elever ökat med ca 33 procent.

År	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Antal elever	740	800	800	830	982

Från intervjuer på såväl central förvaltning som på skolenheterna framkommer det varit utmanande att möta det ökade behovet av elevplatser. Då staden fortsätter växa innebär det ett fortsatt ökat behov, därför planeras flera nya anpassade grundskolor startas upp.

2.3 Pedagogisk personal

Skollagen 2 kap. 13§ anger att endast den som är behörig lärare får bedriva undervisningen. För att bli behörig att undervisa i anpassad grundskola ska läraren som huvudregel ha en speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning. Dock råder för närvarande möjligheter att bedriva undervisning med undantag från huvudregeln fram till och med 30 juni 2028.

Skolverket för årligen nationell statistik avseende pedagogisk personal i skola, ”Pedagogisk personal i skola och vuxenutbildning (Läsåret 2022/23)”. Skolverket anger att i den anpassade grundskolan har lärartätheten minskat över åren, från 3,9 till 4,2 elever per lärare (heltidstjänster) under de fem senaste läsåren. Skolformen har den lägsta andelen behöriga lärare, dvs. speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning, jämfört med samtliga skolformer och även där sker en gradvis negativ utveckling. För

läsåret 2022/2023 uppgår antal behöriga lärare till 12 procent för riket.

Utbildningsnämnden genomför i dagsläget ingen systematisk uppföljning av kompetens och behörigheter hos personal inom anpassad grundskola. Däremot framgår det i utbildningsnämndens kompetensförsörjningsplan 2024-2026 att staden har utmaningar avseende låg behörighetsgrad inom skolformen. En kompetens- och behörighetskartläggning ska därför genomföras under planperioden med syfte att ge nämnden en större inblick i verksamheterna för att höja andel behöriga lärare.

Skolorna rapporterar årligen statistik till Skolverket. För läsåret 2022/2023 redovisas att andel behöriga lärare med en speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning inom anpassad grundskola skiljer sig åt mellan skolorna inom Stockholm, samtliga huvudmän, och att genomsnittet uppgår till 25 procent. Det framgår även av statistiken att det finns kommunala anpassade grundskolor inom Stockholm som saknar lärare med en speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning. Däremot framgår av utbildningsnämndens kompetensförsörjningsplan att den anpassade grundskolan har en hög andel lärare med legitimation, 87 procent.

Vid de besökta skolorna framkommer att samtliga skolor har lärare med lång erfarenhet av arbeta inom skolformen och elevgruppen. Skolledningarna uppger även att personalomsättningen är låg. Vid intervjuer med representanter från central förvaltning framgår att de flesta skolorna har behöriga lärare men att det är en brist avseende lärare med speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning. Av nämndens verksamhetsberättelse 2022 framgår att det är särskilt svårt att rekrytera lärare med speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning. Utbildningsnämndens kompetensförsörjningsplan innehåller inga specifika insatser riktade till anpassad grundskola, men skolformen omfattas av de generella insatser som planeras för grundskolan. Av kompetensförsörjningsplanen framgår inte heller någon personalprognos för skolformen eller specifik statistik och analys gällande behörigheter. Den centrala förvaltningen uppger att rekrytering av förstelärare prioriteras, vilka uppges vara ett bra stöd till befintliga pedagoger. Vid intervjuerna lyfts att skolor med högre andel behöriga lärare har en större attraktionskraft vid rekrytering.

Vid undervisningen inom anpassad grundskola har förutom läraren så kallade elevassistenter en viktig roll i att stödja eleverna i undervisningen. Vid samtliga intervjuer som genomförts vid valda skolor framkommer att det är hög personalomsättning inom yrkesgruppen

elevassistenter. Det uppges även vara svårt att rekrytera elevassistenter med rätt kompetens. Samtliga intervjuade vid skolorna lyfter att personliga egenskaper är viktiga att beakta utöver formell kompetens. Elevassistenter stödjer elever under hela skoldagen och har en viktig roll i undervisning men även i omsorgen av elever. Vid intervjuerna framkommer flera exempel på hur elevassistenten utgör stöd till eleverna samt vilken kompetens som behövs för att kunna genomföra uppdraget, såsom att:

- Ha kunskap och erfarenhet om hur elevens funktionsnedsättningar påverkar dennes agerande, utveckling och lärande.
- Bistå undervisande lärare under lektionstid.
- Motivera eleven och ha tålamod vid undervisningstillfället eftersom elevernas utveckling tar lång tid.
- Stödja eleverna i samtliga förflyttningar under skoldagen.
- Inneha kompetens att hantera akuta sjukdomstillstånd så som exempelvis epilepsianfall.

Undervisning av praktiskt-estetiska ämnen vid de besökta skolorna sker i huvudsak av lärare som är anställda som grundskollärare. De intervjuade uppger att grundskollärans kompetens att undervisa inom anpassad grundskola varierar. Generellt sett ökar denna förmåga desto längre läraren arbetat med elevgruppen. Elevassistenterna har här en viktig roll i stödet i undervisningen.

2.4 Kompetensutveckling

Såväl central förvaltning som intervjuade på de tre skolenheterna uppger att utbildningsnämnden under de senaste åren genomfört riktade satsningar inom kompetensutveckling för den anpassade grundskolan. Exempelvis lyfts det nätverk som bildades 2022 för lärare inom anpassad grundskola. Nätverken ska sammankallas och drivas lokalt. Vid intervjuerna framkommer att det upplevts som givande. Det har dock varit ett varierat deltagande eftersom lärare inte alltid kunnat delta på grund av ansträngd arbetssituation vid skolorna.

Under våren 2023 genomfördes en fortbildningsdag med föreläsningar där samtlig personal vid de anpassade skolorna inbjöds att delta. Stockholms stad kommer även delta med tio skolor i IFOUS:s projekt ”Kunskapsuppdraget i anpassad skola”. IFOUS står för innovation, forskning och utveckling i skola och förskola och är ett fristående forskningsinstitut som drivs som en ideell förening.

I utbildningsnämndens kompetensförsörjningsplan för 2024-2026 framgår att det finns ett behov att stärka kompetensen inom

anpassad grundskola och det behövs fortsatta kompetensutvecklingsinsatser. Av intervjuer på de tre skolor som ingått i granskningen framkommer att lärarna upplever att de får ta del av kompetensutvecklingsinsatser vid behov. Däremot framkommer att det sker näst intill inga kompetensinsatser för elevassistenter. Det finns ingen central utbildning specifikt för elevassistenter inom anpassad grundskola och inte heller något stadsövergripande erfarenhetsutbyte för elevassistenter.

Utbildningsförvaltningen anordnar utbildningar för samtliga skolformer. Bland annat finns det utbildningar med en inriktning som kan bidra till kompetenshöjning för personal inom anpassad grundskola, exempelvis gällande neuropsykiatriska funktionsvariationer, lågaffektivt bemötande samt elever med särskilda behov.

2.5 Undervisning och lärmiljöer

Skollagen, 3 kap. 2§, har tydliga krav på att varje elev ska ges det stöd de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Undervisningen ska bedrivas i enlighet med ”Läroplan för grundskolan (Lgrsär22)”. Läroplaner syftar till att alla elever ska få en likvärdig utbildning oavsett vilken skola de går i. En likvärdig utbildning innebär att hänsyn tas till elevernas olika förutsättningar och behov.

Utbildningsnämnden har beslutat om ett särskilt nämndmål kopplat till kunskaper, ”Mål 1.2.1 Alla elever utvecklas och når målen för sin utbildning”. Där beskrivs bland annat att utbildning och undervisning alltid ska utgå ifrån läroplanernas mål och kunskapskrav. Lärmiljöer ska vara anpassade för att möta alla elevers olika behov. Inom nämndmålet lyfts även att kunskapsuppdraget i anpassad grundskola är ett prioriterat område.

Av skollagen, prop. 2009/2010:165 s. 283, framgår vidare att det ska finnas ändamålsenliga lokaler för utbildningen och den kommunikations- och informationsutrustning som behövs utifrån elevers varierande behov. I nämndens lokalförsörjningsplan för grundskolan samt i nämndens stödmaterial till funktionsprogram för skollokaler ”Särskilda lokaler för elever i behov av särskilt stöd” redovisas olika faktorer som är viktiga vid planering av lokaler för skolformen. Anpassad grundskola har behov av större lokalyta per elev jämfört med grundskolan. Antal personal per elev är högre, vilket påverkar den totala ytan. Elevernas funktionsnedsättningar påverkar hur lokaler bör utformas. Många elever behöver ha

möjlighet att arbeta enskilt eller i mindre grupp. Goda förutsättningar kan skapas genom exempelvis en tillräcklig variation av rum, och tillgång till små rum. Den visuella miljön är viktigt för elevernas arbetsmiljö för att säkerställa att elevernas koncentration kan bibehållas vid undervisning. I vissa fall kan det finnas behov av rum med lågstimulusmiljö. Lokalerna behöver vara variationsrika nog för att kunna möta de enskilda elevers individuella behov. Samtidigt behöver lokalerna vara flexibla för att kunna förändras över tid, i takt med förändringar i elevunderlaget.

Utbildningsnämnden beskriver att det är viktigt att behoven analyseras noga från början, både för att säkerställa att alla elevers behov kan uppfyllas och för att undvika överanpassning av lokalerna. Det är viktigt med en god verksamhetsplanering och rätt inredning för att säkerställa att lärmiljön möter elevernas behov.

Central förvaltning uppger att det under ett flertal år funnits behov av fler elevplatser, vilket har medfört en betydande ökning av elever på befintliga anpassade skolor samt att nya anpassade grundskolor har startats upp i befintliga skolor. Då antal elever ökar har det medfört mindre lokalyta per elev. Den centrala förvaltningen uppger att det är av vikt att skolorna prioriterar arbetet med att skapa optimala undervisningslokaler för elevgruppen. Skolledning vid respektive skola har fått tillskapa anpassade undervisningslokaler/lärmiljöer. Från intervjuer med skolledningarna lyfts att detta varit utmanande för verksamheten. Det finns även en utmaning i att planera för kommande elevgrupper eftersom det är svårt att förutse anpassningar då elevernas behov är individuella. I granskningen framkommer att det finns svårigheter i att skapa en optimal lärmiljö i befintliga skolfastigheter. Dels avseende att tillskapa avskilda läromiljöer, exempelvis gruppum, och dels avseende att skapa lärmiljöer där olika typer av stressande sinnesintryck minimeras. Om inte lärmiljöerna blir optimala utifrån för elevernas behov medför det risk för att elevernas koncentration och möjlighet att ta del av undervisningen påverkas negativt. I Skolinspektionens kvalitetsgranskning 2022, som omfattade tre av stadens anpassade grundskolor, framgår även att det noteras utmaningar avseende skolornas lokaler. Även om lokalerna på nämnda vis är en utmaning för skolorna så uppges ändå undervisning kunna genomföras.

Skoldagen för en elev i anpassad grundskola sker enligt en given struktur och rutin. I samtliga av de besökta skolor börjar dagen med en samling där läraren går igenom dagens schema. I klassrummet finns tydlig information för eleverna genom visuella scheman, med hjälp av bildstöd. Vid intervjuerna framkommer att undervisningen

anpassas utifrån elevgrupp och individ. Även typen av kommunikation skiljer sig. Vikten av att använda sig av upprepning under hela dagen lyfts, detta för att skapa trygghet för eleverna.

Läraren gör för varje ämne och lektion en individuell planering och anpassning för varje elev. Varje klass har elever med olika förutsättningar för inläring och olika kunskapsnivåer inom ämnet. Beroende på ämne och ämnesområde sker undervisningen mer eller mindre individuellt. Inom ämnet matematik använder eleverna exempelvis läroböcker eller digitala läromedel utifrån deras kunskapsnivå. I natur- och samhällsorienterande ämnen genomförs ofta ett gemensamt i projekt i klassen. Elevassistenten finns med och stödjer en viss elev eller en viss grupp elever under hela lektionen. Elevassistenten beskriver sin roll som ”en hjälpare hand men ska försöka finnas i bakgrunden” och ”motiverar eleverna till att vilja genomföra uppgiften”. Lärarna beskriver att varje elev behöver stöd på sitt individuella sätt vilket gör att det måste finnas vuxna tillgängliga under princip hela skoldagen. Sjukfrånvaro hos befintlig personal och brist på vuxna som inte ”känner eleven” kommer ge en direkt påverkan på elevernas undervisning. Skolorna försöker därför vid sjukfrånvaro, i den mån det är möjligt, prioritera att bemanna verksamheten med skolans befintliga personal eller tidigare anställda.

Som framkommer ovan i beskrivningen av undervisningssituationen är samverkan mellan lärare och elevassistenter viktig för att skapa förutsättning för en fungerande undervisning. Granskningen visar att de råder skillnader mellan skolorna avseende personalens samverkansmöjligheter. Elevassistenterna lyfter att de anser det är viktigt att ha avsatt samverkanstid med läraren. Detta för att möjliggöra bättre förutsättningar för informationsutbyte om eleverna samt att få information om planering av undervisningen. Vid granskningen framkommer att skolledningens roll och ansvar att planera för att möjliggöra elevassistenternas deltagande i samverkansmöten är av vikt. Både central förvaltning och de besökta skolorna lyfter att det krävs en schemaläggning och planering som utgår från elevernas behov av stöd och trygghet. Vid de besökta skolorna framgår goda exempel på hur skolorna arbetar med att möjliggöra att lärare och elevassistenter ska kunna få gemensam samverkanstid. Exempelvis att elevassistenter och lärare som arbetar i en parallell klass samt biträdande rektor går in och vikarierar när befintlig pedagogisk personal har samverkanstid.

I Skolinspektionens kvalitetsgranskning 2022 gjordes bedömningen att undervisningen vid de granskade skolorna var stimulerande för eleverna och bestod av en variation av innehåll och arbetssätt. Undervisningen bedrevs på en för eleverna lämplig nivå som bidrog

till progression och motivation. Eleverna fick ett aktivt lärarstöd i undervisningen och tillgång till individanpassade hjälpmedel. Det långsiktiga syftet med skolarbetet var tydligt för eleverna och undervisningen genomfördes med stöd av en bekant struktur och utgick från målen i läroplanen. I undervisningen fick eleverna goda möjligheter att samarbeta och lära tillsammans.

2.6 Uppföljning och dokumentation av elevernas kunskapsutveckling och trivsel

Skolverket uppger att det är viktigt att elevers kunskapsutveckling dokumenteras kontinuerligt. I enlighet med skollagen ska elevernas kunskapsutveckling bedömas mot kriterierna för kunskaper i ämnet eller ämnesområdet i läroplanen. Vidare ska framgå vilka insatser som behövs för att eleven ska utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen i aktuellt ämne eller ämnesområde.

Central förvaltning har beslutat om att tillämpa en bedömningsmodell för att följa elevers utveckling och måluppfyllelse. MIRA-modellen, som tagits fram av staden, syftar till att stödja det systematiska kvalitetsarbetet av kunskapsutvecklingen. I MIRA-modellen graderas varje elevs kunskapsutveckling i tre olika färger per ämnen eller ämnesområde.

De intervjuade vid skolorna uppger att det finns osäkerheter i hur MIRA-modellen ska tillämpas. Modellen upplevs som svår att "fylla i" utifrån att modellen inte tydligt redovisar elevernas kunskapsnivåer och kunskapsutveckling utifrån läroplanens specifika kunskapskrav inom respektive ämne. En av skolorna har inte tillämpat MIRA-modellen systematiskt. Vid intervjuerna uppges att modellen framför allt tillämpas för att utvärdera undervisningen. En grön markering indikerar att undervisningsmetod fungerar väl för en viss elev. Medan en röd markering kan vara en indikation på att undervisningsmetoden inte fungerar för eleven. Central förvaltning lyfter att fördelen med MIRA-modellen är att den visar elevernas lärandeutveckling på ett tydligare sätt än elevdokumentation som endast fokuserar på uppfyllelse av läroplansmålen. Central förvaltning ser behov av att skolorna ytterligare utvecklar tillämpningen av MIRA-modellen i det lokala systematiska kvalitetsarbetet vid skolorna.

I granskningen har revisionskontoret tagit del av elevspecifik kunskapsdokumentation vid de skolor som besökts. Skolorna tillämpar, förutom MIRA-modellen, dokumentation av kunskapsutveckling i Skolplattformen. Vårdnadshavare har möjlighet att via Skolplattformen ta del av kommunikationen löpande. Systemet aviserar till vårdnadshavare när ny bedömning är publicerad. I

Skolplattformen sker bedömning av elevernas kunskaper löpande utifrån ämnen och ämnesområden. De bedömningsnivåer som tillämpas är i enlighet med Skolverkets ”Omdömesblankett för anpassad grundskola årskurs 6–9”; ”Ännu ej godtagbara”, ”Godtagbara” samt ”Mer än godtagbara”. Vid respektive ämnen finns en kommentarruta, vilken möjliggör noteringar kopplat till respektive ämne och ämnesområde. Där kan till exempel läraren ge en beskrivning av elevens kunskaper i förhållande till läroplanens kunskapskriterier.

Revisionskontoret har tagit del av elevdokumentation för elva elever. Granskningen visar att det framkommer behov av att utveckla elevdokumentationen för att tydliggöra elevens kunskapsnivå och utvecklingsområden mot de specifika kriterierna som anges i läroplanen avseende bedömning av kunskaper i respektive ämnesområde och/eller ämne.

Lärarna vid de besökta skolorna uppger att förutom MIRA och Skolplattformen upprättas även separat dokumentation för kunskapsutveckling för respektive elev. Dock uppges det inte finnas skolgemensamma rutiner och mallar för detta. Kunskapsdokumentation används bland annat för att kunna planera undervisningen för respektive elev.

I skollagen, 11 kap. 19§, anges att om en elev eller elevens vårdnadshavare begär det, ska betyg sättas i ämnen. Betygen har ingen formell betydelse för elever i anpassad grundskola eftersom samtliga elever har möjlighet att ansöka till anpassad gymnasieskola. De besökta skolorna uppger att i princip samtliga elever som har ämnen väljer att ha betyg. Så väl central förvaltning som skolenheter lyfter vikten av betygen för elevens motivation och självkänsla. Betygen är även till hjälp i kommunikationen med vårdnadshavare om elevens kunskapsutveckling. Vidare framkommer att betygen möjliggör för skolledningen att fånga upp om en elev eventuellt skulle kunna läsa enligt grundskolans läroplan. Central förvaltning och skolledningarna vid de besökta skolorna uppger att de arbetar aktivt för att motivera vårdnadshavare och elever till att välja att ha betyg.

Utbildningsnämnden följer systematiskt upp resultat i anpassad grundskola i samband med verksamhetsberättelsen. I bilagan ”Kvalitetsarbete samt vissa resultat i den kommunala grundskolan 2022” redovisas att de flesta elever som läser ämnen tog ut betyg. Totalt sattes 604 betyg för 2022, vilket var en ökning med 151 betyg från 2021. Vidare uppger utbildningsnämnden i kvalitetsbilagan att det finns en tendens till att betygen förbättras vilket kan

förklaras av den ökande satsningen på undervisningen som påbörjades under läsåret. Utbildningsnämnden uppger att det är svårt att göra en aggregerad analys av måluppfyllelse i och med att det inte finns något krav inom skolformen på att betyg ska sättas. Det lyfts att antal elever som begär ut betyg varierar från år till år och det finns skillnader mellan skolorna.

Förutom betygen så följer utbildningsnämnden systematiskt upp elevernas upplevelse av ”kunskap” vid den årliga skolenkäten. Enkäten finns tillgänglig på Stockholms stads hemsida. År 2022 svarade 429 elever, 49 procent svarsfrekvens, i anpassad grundskola på följande frågor:

- Är det roligt i skolan? Resultat 2022 blev 72 procent (2021: 69 procent)
- Får du den hjälp du behöver? Resultat 2022 blev 85 procent (2021: 88 procent)
- Är personalen bra på att undervisa? Resultat 2022 blev 89 procent (2021: 85 procent)

Utbildningsnämnden konstaterar att resultaten visar att stadens elever är nöjda med den verksamhet som anpassad grundskolan erbjuder.

I skollagen, 11 kap. 15§, anges att minst en gång varje termin ska läraren, eleven och elevens vårdnadshavare ha ett utvecklingssamtal om elevens kunskapsutveckling. Informationen vid utvecklingssamtalet ska grunda sig på en utvärdering av elevens utveckling i förhållande till läroplanen och betygskriterierna eller kriterierna för bedömning av kunskaper i de ämnen eller ämnesområden som eleven får undervisning i.

Vid intervjuerna med eleverna framgår att lärare och vårdnadshavare deltar vid elevens utvecklingssamtal. Det sker ett samtal om eleven trivs i skolan och om den känner sig trygg. Eleverna lyfter även att det sker ett samtal utifrån ämnen.

2.7 Utbildningsnämnden systematiska kvalitetsarbete och uppföljning

Utbildningsnämndens systematiska kvalitetsarbete och uppföljning av de anpassade grundskolorna bedrivs i huvudsak via grundskolechefernas resultatdialoger med skolledningen vid respektive skola. Förutom resultatdialogerna följer grundskolecheferna upp verksamheten bland annat genom verksamhets-/lektionsbesök. Under 2022 har det även genomförts fördjupade resultatdialoger områdesvis för skolor med anpassad grundskola. De som deltagit vid dessa möten upplever det som positivt eftersom det möjliggjort erfarenhetsutbyte

och diskussioner om gemensamma frågeställningar. Det har även bidragit till att central förvaltning på ett tydligare sätt kunnat se övergripande tendenser och utvecklingsområden inom anpassad grundskola. Resultatet från de fördjupade resultatdialogerna avrapporterades för ledningsgruppen för grundskoleavdelningen under hösten 2022. Den centrala förvaltningens, liksom skolornas, kvalitetsarbete och uppföljning rapporteras årligen till utbildningsnämnden i samband med verksamhetsberättelsen.

I rapporteringen av det systematiska kvalitetsarbetet, från bland annat de fördjupade resultatdialogerna, framgår att kunskapsuppdraget är prioriterat och att kvaliteten utvecklas. Grundskolecheferna bekräftar bilden; ”Vi har gått från ett omsorgsuppdrag och nu är vi i kunskapsuppdraget” samt upplever att skollledningarna prioriterar kunskapsuppdraget. Vidare rapporteras att nästan samtliga verksamheter använder MIRA-modellen. Under 2023 planerar central förvaltning att ytterligare utveckla uppföljningen i anpassad grundskola genom att ta fram kriterier för god kvalitet.

Både i utbildningsnämndens rapportering och vid samtliga intervjuer framkommer en samstämmighet avseende utmaningar som kan påverka förutsättningarna för genomförande av kunskapsuppdraget. Många skolor har växt snabbt under de senaste åren och har fått lägga mycket arbete på att anpassa sin organisation. Rekrytering och lokalbehov är utmaningar att lösa.

Under 2022 genomförde Skolinspektionen kvalitetsgranskningar vid tre av stadens anpassade grundskolor. Skolinspektionen bedömer att det bedrivs en undervisning som i hög utsträckning främjar elevernas möjligheter att utvecklas så långt som möjligt vid de granskade skolorna. Skolorna bedriver i huvudsak ett kontinuerligt arbete i syfte att stärka elevernas kunskapsutveckling och höja lärarnas bedömarkompetens. Vidare bedöms huvudmannen i hög utsträckning stödja skolenheternas arbete med att ge eleverna en god och likvärdig utbildning.

3. Analys

Genomförd granskning visar att stadens anpassade grundskolor arbetar aktivt med att genomföra kunskapsuppdraget i enlighet med skollag och läroplan.

3.1 Verksamhetens stöd till elevers kunskapsutveckling

Granskningen visar att undervisningen i stadens anpassade grundskolor, i enlighet skollagen, i huvudsak ger förutsättningar för att elever utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Stadens lärare och elevassistenter skapar förutsättningar för individuellt stöd i undervisningen bland annat genom individuellt planerad undervisning, bildstöd samt digitala hjälpmedel. I granskningen framkommer dock att sjukfrånvaro och hög personalomsättning bland elevassistenter medför risk för att undervisningen inte kan utföras som planerat.

Utbildningsnämnden har en målsättning att lärmiljöer ska vara anpassad för att möta alla elevers individuella behov och har tydligt definierat i styrdokument vilka faktorer som är viktiga att tänka på vid lokalanpassning av anpassad grundskola. Centralförvaltning anger att elever i anpassad grundskola ska prioriteras vad det gäller anpassade lärmiljöer. I granskningen framkommer dock att det finns utmaningar. Det ökade behovet av elevplatser medför svårigheter för rektorerna att tillskapa individuella lärmiljöer. Utbildningsnämnden är medveten om utmaningen. I granskningen framkommer dock inte någon dokumenterad uppföljning av lärmiljöer vid stadens anpassade grundskolor. Det är av vikt att utbildningsnämnden utvecklar uppföljningen av lärmiljöer för att säkerställa att skollagens krav om ändamålsenliga lokaler uppfylls.

3.2 Elevdokumentation

I skollagen anges att elevernas kunskapsutveckling ska dokumenteras utifrån de kunskapskrav som anges i läroplanen. Revisionskontorets stickprovsgranskning visar att skolorna genomför en strukturerad dokumentation. Dock finns behov av att utveckla dokumentationen för att i större utsträckning tydliggöra elevens kunskapsnivå och utvecklingsområden mot de specifika kriterierna som anges i läroplanen avseende bedömning av kunskaper.

3.3 Systematiskt kvalitetsarbete

Granskningen har visat att det sker ett dokumenterat systematiskt kvalitetsarbete på huvudmannanivå i enlighet med skollagens krav.

Som ett led i att möjliggöra ökade förutsättningar att styra och följa upp kunskapsuppdraget genomför central förvaltning särskilda resultatdialoger för anpassad grundskola. Utbildningsnämnden planerar även att ytterligare utveckla sin uppföljning genom att ta fram kriterier för god kvalitet i anpassad grundskola.

Skolverket anger i de allmänna råden för systematiskt kvalitetsarbete att analyser av elevernas kunskapsresultat är en grundförutsättning inför prioriteringen av åtgärder för ökad måluppfyllelse. I granskningen framkommer utmaningar i att göra en samlad och aggregerad analys av kunskapsuppdraget inom skolformen eftersom eleverna har en individuell kunskapsutveckling och stor spridning av kunskapsnivåer. Samtliga elever omfattas inte heller av betygsättning. Dock är det av vikt för det systematiska kvalitetsarbetet, på såväl skolenheter som huvudmannanivå, att hitta former för att kunna utvärdera och följa upp undervisningen. Utbildningsnämnden har under flera år tillämpat MIRA-modellen för att följa upp undervisningen och kunskapsutveckling hos eleverna. Utbildningsnämnden analyserar även betygsutveckling samt resultat från årliga skolenkäten gällande skolformen. Däremot saknas en analys om kunskapsutvecklingen för de elever som inte väljer eller kan ta ut betyg, bland annat elever som läser ämnesområden.

Utbildningsnämnden har genom sitt systematiska kvalitetsarbete identifierat utmaningar för genomförandet av läroplansuppdraget, bland annat avseende rekrytering och behov av lärare med speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning. Skollagen anger att undervisningen ska bedrivas och ledas av behörig lärare. Granskningen visar att skolorna, både inom staden och i Sverige som helhet, har brist på lärare som uppfyller de formella behörighetskraven för skolformen. År 2028 kommer det undantag som nu råder upphöra avseende krav på att undervisningen ska ledas av lärare med speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning. Granskningen visar att staden kommer att ha svårt att uppfylla lagkravet med nuvarande kompetens bland lärare inom anpassad grundskola. Dock framgår att lärare i stadens anpassade grundskolor är legitimerade, har en lång erfarenhet av elevgruppen samt att personalomsättningen är låg inom yrkesgruppen. Det medför möjligheter för utbildningsnämnden att planera och genomföra kompetensinsatser för att utveckla befintliga lärare inom skolformen i syfte att få formell behörighet med speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning.

4. Samlad bedömning och rekommendationer

Revisionskontorets samlade bedömning är att utbildningsnämnden i huvudsak säkerställer en undervisning i enlighet med skollagen och läroplanen för elever i anpassad grundskola. Granskningen visar att kunskapsuppdraget har implementerats i verksamheten. Kompetensförsörjning och goda lärmiljöer är områden att vidareutveckla.

I granskningen framkommer att stadens skolor strävar efter att undervisning ska planeras för att ge respektive elev, utifrån sina egna förutsättningar, möjligheter att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Detta är en viktig förutsättning för elevens kunskapsutveckling.

Elevernas kunskapsutveckling dokumenteras. Dock finns behov av att tydliggöra elevens kunskapsnivå och utveckling mot de specifika kriterier som anges i läroplanen gällande bedömning av kunskaper i ämnesområdet eller ämnet.

De senaste årens ökning av elevplatser inom befintliga skolor medför risk för att den individuellt anpassade lärmiljön påverkats negativt för elever i den anpassade grundskolan. Det är angeläget att det systematiska kvalitetsarbetet även inkluderar analys av lärmiljöer.

En utmaning som lyfts såväl centralt som av skolledning är att det är svårt att rekrytera behöriga lärare med speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning. Det är även svårt att rekrytera elevassistenter med erfarenhet och kompetens. Skolorna har också hög omsättning av elevassistenter. I dagsläget genomförs ingen dokumenterad kartläggning och analys av de olika yrkeskompetenserna inom skolformen. Utbildningsnämnden planerar att genomföra en sådan kartläggning under planperioden år 2024 – 2026.

Utbildningsnämnden har i huvudsak ett systematiskt kvalitetsarbete som fångar upp de utmaningar som finns för kunskapsuppdraget. Dock finns behov att utveckla analysen avseende elevernas kunskapsutveckling i enlighet med Skolverkets allmänna råd. Granskningen visar även att det finns utvecklingsområden av uppföljningen av kunskapsuppdraget för att kunna göra en aggregerad analys och utvärdering. Utbildningsnämnden planerar att påbörja ett utvecklingsarbete för att förbättra analys och utvärdering av den anpassade grundskolans kunskapsuppdrag.

Utbildningsnämnden rekommenderas att:

- Ytterligare kartlägga och analysera behovet av behörigheter och kompetens inom stadens anpassade grundskolor, exempelvis avseende lärare med speciallärarexamen med inriktning mot intellektuell funktionsnedsättning och elevassistenter.
- Utveckla uppföljningen av lärmiljöer i det ordinarie systematiska kvalitetsarbetet.
- Utveckla analysen av elevernas kunskapsutveckling avseende samtliga elevgrupper inom anpassad grundskola.

Bilaga 1 – Intervjupersoner

Utbildningsförvaltningen, central förvaltning

Grundskoledirektör

Enhetschef grundskoleavdelningen

Grundskolechefer

Samordnare anpassad grundskola, grundskoleavdelningen

De granskade skolorna

Rektorer

Biträdande rektorer

Lärare, klass 7-9 anpassad grundskola

Elevassistenter, klass 7-9 anpassad grundskola

Elever, klass 7-9 anpassad grundskola